

МАРЧУК Лілія, здобувач ступеня вищої освіти бакалавра, Навчально-наукового інституту № 3 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: ЧИЖОВ Денис, доцент кафедри конституційного права і прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ: ДЖЕРЕЛО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Як відомо наша держава відноситься до романо-германської правової сім'ї, яка використовує як основне джерело права – нормативно-правовий акт, які мають власну внутрішню ієрархію. Варто зауважити, що така тенденція існувала до недавніх пір, тобто дійсно нормативно-правовий акт зберігав за собою виключну роль джерела національного права, а натомість правові звичаї втратили свою значимість.

Монополізм нормативний акт як джерело права почав втрачати починаючи з початком поточного тисячоліття. Передумовою таких змін стали в першу чергу проведені реформи судової гілки влади, які фактично надали повноваження відповідним судовим органам формувати судові прецеденти. Варто зауважити, що судовий прецедент як джерело права активно розвивається у національній правовій системі, незважаючи на те, що вона відноситься до романо-германської правової сім'ї. Сьогодні найбільш актуальними судовими прецедентами є рішення Європейського суду з прав людини [1].

Використання рішень Європейського суду з прав людини як судових прецедентів має свої особливості. Так, рішення Конституційного суду України також мають ознаки судового прецеденту, але вони використовуються під час правозастосування судами загальної юрисдикції, а рішення вказаної загальноєвропейської установи використовують як національні суди загальної юрисдикції, так і Конституційний суд України [2].

Більшість науковців досліджують практику Європейського суду з прав людини з процесуального боку і намагаються сформулювати загальні принципи застосування національними судами рішень вказаної судової установи як джерел права, оскільки офіційно такі принципи не визначені і не врегульовані. Значний доробок у вивчення аналізованого питання внесено такими вченими як: В. Лутковська, В. Онопенко, О. Клименко та іншими.

Виходячи зі змісту ст. 1, ст. 8 Конституції України від 28.06.1996 року, наша держава є правовою і визнає та закріплює принцип верховенства права, а отже приймає на себе зобов'язання виконувати рішення судових установ. Крім того, звертаючи увагу та те, що Україна – член Ради Європи, виконання рішень

Європейського суду з прав людини як структурної одиниці вказаного об'єднання є обов'язковим. Підставу для використання Європейського суду з прав людини для захисту своїх прав та підставу необхідності виконання його рішень також визначено у ст. 55 Конституції України, де прямо вказано, що особа має право звертатися за захистом своїх прав до міжнародних судових установ, після використання всіх національних засобів захисту. Більш того, вищенаведені конституційні положення деталізовано у спеціальному законі «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 02.12.2012 [3].

Серед науковців залишається дискусійним питання щодо можливості застосування рішень Європейського суду з прав людини як джерел національного права, які було прийнято судовою установою до ратифікацією Україною 17 липня 1997 року Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, приймаючи до уваги, що діяти вказана конвенція для України почала з 11 вересня 1997 року. Однозначної відповіді на наведене теоретичне питання не має, думки вчених поділяються на зовсім протилежні кожен з них має свою рацію, але все ж таким на мою думку з юридичної точки зору рішення даної судової установи ухвалені до 11 вересня 1997 року не повинні діяти по відношенню до України і національні суди не повинні їх використовувати як джерела права у національній правозастосовчій практиці [4].

Норми закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» дають визначення поняття «конвенції» та «практики Суду», аналізуючи наведені визначення доходжу висновку, що законодавець прямо не заборонив в них використання рішень Європейського суду з прав людини прийнятих до 11.09.1997 як джерел права національними судами, але для цього є певні законодавчі перешкоди. Так, виходячи зі змісту ст. 9 Конституції України рішення Європейського суду з прав людини прийняті до 11.09.1997 не можуть бути частиною національного законодавства, оскільки міжнародні договори набувають чинності після надання згоди Верховною радою України. Ст. 14 закону України «Про міжнародні договори України» відповідає в повній мірі змісту ст. 9 Конституції України щодо врегулювання питання вступу в дію для нашої держави міжнародних договорів та дещо деталізує конституційні положення [5].

Ряд вчених обґрунтовують питання дії рішень Європейського суду з прав людини для України прийнятих до 11.09.1997 через призму ст. 58 Конституції України, яка прямо вказує на можливість зворотної дії в часі законодавства, норми якого звільняють пом'якшують або скасовують відповідальність особи, що є дієвим аргументом на користь можливості використання як джерел права аналізованих рішень суду. Все ж таки правові підстави використовувати рішення Європейського суду з прав людини прийняті до 11.09.1997 відсутні виходячи з тексту самої конвенції, яка вказує про неможливість її використання державою до відповідної ратифікації [6].

Ч. 5 ст. 13 закону України «Про судоустрій та статус суддів» фактично формує національний судовий прецедент, оскільки вказує, що висновки щодо застосування певної норми права, які містяться у відповідних постановах Верховного суду України є обов'язковими до суб'єктів публічних владних повноважень у разі застосування ними правового акту, який має зазначені роз'яснення. Мається на увазі, що такі роз'яснення приймаються й до уваги судами в ході правозастосування разом з рішеннями Європейського суду з прав людини. З такого об'єктивно постає питання чиї прецеденти Європейського суду з прав людини чи Верховного суду України мають вищу юридичну силу. Для відповіді на це питання на мою думку необхідно виходити з того, що у законі України «Про судоустрій та статус суддів» йде мова про необхідність виконання рішень Європейського суду з прав людини і разом з тим нічого не вказано про необхідність або можливість застосовувати рішення вказаного судового органу в якості джерел права [7].

Конституційний суд також приймаючи власні судові рішення досить часто обґрунтовує їх використовуючи рішення Європейського суду з прав людини. На мою думку це дещо спотворює роль та значення Конституційного суду України у національній правовій системі, оскільки останній в першу чергу оцінює національне законодавство на предмет відповідності Конституції України.

Зрештою слід чітко пам'ятати, що Україна держава правова системи якої відноситься до романо-німецької правової сім'ї, а рішення Європейського суду з прав людини, які використовуються в якості джерел права не повинні суперечити Конституції України.

Список використаних джерел:

1. Солоткий С. Рішення Європейського суду з прав людини: місце і роль у правовій системі України. Український часопис конституційного права. 2018. № 1. С. 40 - 45.
2. Єгоров А. Деякі питання застосування рішень Європейського суду з прав людини у якості джерела права в Україні? Особливості та проблеми. Вісник НТУУ «КПІ». 2022. № 2. С. 50 – 56.
3. Конституція України від 28.06.1996, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення 15.11.2022)
4. Марченко. А. Прецедентний характер рішень Європейського суду з прав людини в правовій системі України: <https://6aas.gov.ua/ua/proekty/articles/m/665-pretседentnij-kharakter-rishen-evopejskogo-sudu-z-prav-lyudini-v-pravovij-sistemi-ukrajini.html>.(дата звернення 15.11.2022)
5. Хотинська-Нор О.З. Вплив правових позицій Європейського суду з прав людини на розвиток правосуддя в Україні: матеріальний аспект // Вісник Академії адвокатури України. – 2014. – Том 11. – С.9.
6. Бабіч А. Практика Європейського суду з прав людини у сфері забезпечення екологічних прав громадян. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 11. С. 161 – 166.

7. Забокрицький І. Роль Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року як конституційного інструменту. Юридичний науковий електронний журнал. 2014. № 4. С. 64 – 68.

МЕЛЬНИК Альона, аспірантка кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ

ПРАВО НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ НА ВЗАЄМВІДНОСИНИ З ІНОЗЕМНИМИ ДЕРЖАВАМИ.

Народні депутати України мають широке коло прав щодо здійснення своїх повноважень у Верховній раді України (далі - ВРУ). Але, насамперед, народні депутати України – це вповноважені представники України та українського народу у ВРУ, які покликані виражати та захищати інтереси суспільства і своїх виборців в Україні та за її межами.

Відповідно до ч. 1. ст. 17 Закону України «Про статус народного депутата України», народні депутати не мають спеціальних повноважень на представництво ВРУ, але мають право вступати у відносини з посадовими особами і державними органами іноземних держав лише від свого імені. У відносинах з посадовими особами, державними органами і громадянами іноземних держав народний депутат мають право захищати незалежність та суверенітет, інтереси України, її громадян і не завдавати своїми вчинками шкоди Україні, її громадянам [1]. Тобто, виходячи з цієї норми, народні депутати можуть вступати у взаємозв'язки з іноземними державами, але не представляти загалом парламент України, а виступати від свого імені. Разом з тим, існує у ВРУ Комітет з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва (далі – Комітет) який представляє інтереси Верховної ради України на міжнародній арені. До Комітету входять групи народних депутатів, які представляють в цілому ВРУ.

Законом України «Про комітети Верховної ради України» ст. 23, передбачено, що члени комітетів можуть брати участь у міжпарламентській діяльності та взаємодіяти з міжнародними організаціями. За погодженням з Головою Верховної Ради України комітети взаємодіють з відповідними органами парламентів іноземних держав, представництвами міжнародних організацій, беруть участь у заходах міжнародних організацій з питань, віднесених до предметів відання комітетів. Комітети можуть вносити пропозиції Голові Верховної Ради України про включення членів комітетів та/або працівників секретаріатів комітетів до складу офіційних парламентських делегацій [2]. З цього можна зробити висновок, що дана норма передбачає міжпарламентські зв'язки. Дозвіл від Голови ВРУ на взаємодію з відповідними органами парламентів іноземних держав, можна розцінювати як право народних депутатів на представлення всього парламенту України на міжнародній арені.